30. 10. 2019

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Jednorázová náhrada za věcné břemeno nekonzumuje dříve vzniklé bezdůvodné obohacení

Městský soud v Praze v usnesení sp. zn. 72 Co 154/2019, ze dne 24. 7. 2019 ve spojení s rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 3 sp. zn. 4 C 225/2018, ze dne 20. 12. 2018, řešil zajímavou právní otázku, a to sice, zdali jednorázová náhrada za zřízení věcného břemene soudem dle § 147 odst. 2 zákona č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů, (zákon o elektronických komunikacích), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZEK“) ve spojení s § 135c zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „obč. zák.“) konzumuje nárok na vydání bezdůvodného obohacení za dobu užívání pozemku před právní mocí rozhodnutí soudu o zřízení takového věcného břemene. Mám za to, že závěry, ke kterým oba soudy dospěly, nemohou z ústavně právního hlediska obstát.

V uvedeném případě se žalobce domáhal žalobou po žalovaném zaplacení částky 71 981 Kč se zákonným úrokem z prodlení od 7. 4. 2018 do zaplacení, které žalovanému mělo vzniknout užíváním pozemku žalobce (v němž je umístěno podzemní komunikační vedení veřejné komunikační sítě žalovaného) bez právního důvodu v době od 17. 4. 2015 do 31. 3. 2018 za situace, kdy mezi žalobcem a žalovaným v tomto období nebyla uzavřena žádná smlouva opravňující žalovaného mít na pozemku žalobce toto vedení a věcné břemeno nebylo zřízeno toho času ani rozhodnutím orgánu veřejné moci.

Podzemní komunikační vedení žalovaného bylo přitom umístěno v pozemku žalobce v období 2001 až 2002. Na daný případ tudíž dopadá přechodné ustanovení § 147 odst. 2 ZEK: *„Nedošlo-li přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona mezi podnikatelem a vlastníkem nemovitosti k dohodě pro výkon oprávnění podle § 90 odst. 1 písm. a) a b) zákona č. 151/2000 Sb. a, k dohodě o náhradě za omezení vlastnického práva, rozhodne o zřízení věcného břemene a o výši náhrady vyvlastňovací úřad podle tohoto zákona, pokud s výkonem oprávnění nebylo započato.“*

Vzhledem k tomu, že s výkonem oprávnění, tj. s provozováním podzemního komunikačního vedení veřejné komunikační sítě na cizím pozemku, bylo v komentovaném případu bez uzavření odpovídající dohody již započato (a contrario § 147 odst. 2 ZEK), **je ve věci zřízení věcného břemene a určení jednorázové náhrady dána pravomoc soudu v občanském soudním řízení na podkladě žaloby dle § 135c obč. zák., a nikoliv pravomoc vyvlastňovacího úřadu dle § 147 odst. 4 ZEK**, srov. **rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. j. Konf 126/2008-15, ze dne 27. 4. 2009**: *„… počínaje 1. 1. 2007 nejsou vyvlastňovací úřady oprávněny rozhodovat o zřízení věcného břemene podle § 147 odst. 2 zákona o elektronických komunikacích, pokud již bylo s výkonem oprávnění specifikovaným v § 90 odst. 1 písm. a) a b) telekomunikačního zákona započato.* ***Za této situace je o zřízení věcného břemene oprávněn rozhodnout pouze soud v občanském soudním řízení na základě žaloby podle ustanovení § 135c občanského zákoníku, jež obecně řeší zřízení stavby***

na pozemku, k němuž vlastník stavby nemá právo." (obdobně srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 4. 2010, sp. zn. 22 Cdo 692/2010).

Na výše uvedené judikatuře Nejvyššího správního soudu (opírající se o § 135c obč. zák.) se s účinností od 1. 1. 2014, kdy došlo k rekodifikaci soukromého práva, nic nezměnilo, srov. kupř. **rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 828/2017, ze dne 8. 6. 2017:** *„* ***Proto vypořádání neoprávněných staveb, zřízených před nabytím účinnosti občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., se provádí podle dosavadních předpisů (§ 135c obč. zák.)***."

Městský soud v Praze a Obvodní soud pro Prahu 3 vystavěly svou argumentaci o tom, že jednorázová náhrada za zřízení věcného břemene soudem dle § 147 odst. 2 ZEK ve spojení s § 135c obč. zák. konzumuje nárok na vydání bezdůvodného obohacení za dobu užívání pozemku před právní mocí rozhodnutí soudu o zřízení takového věcného břemene, na následujících (dle mého soudu zcela mylných východiscích):

„…soud vyšel ze ***smyslu a účelu institutu věcného břemene, kterým je jednorázové vyřešení vztahů vlastníka pozemku a vlastníka stavby za jednorázovou náhradu, která má kompenzovat omezení vlastníka pozemku, a to jednou pro vždy (směrem do budoucnosti i do minulosti)****. Tento smysl a účel má věcné břemeno, ať už je upraveno kdekoli, tedy nejen v zákoně č. 151/2000 Sb., o telekomunikacích, zákoně č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích, nebo v ustanovení § 135c obč. zák.* ***Institut věcného břemene, se kterým zákon o telekomunikacích výslovně počítá, je pro svůj účel a smysl speciální ve vztahu k obecné právní úpravě, která má subsidiární povahu a přichází v úvahu tam, kde spravedlivé a rozumné narovnání vztahů účastníků nelze učinit na základě jiného právního titulu****. Vztahem mezi speciální a obecnou úpravou se zabýval např. Ústavní soud v usnesení ze dne 6. 9. 2016, IV. ÚS 1911/16 v souvislosti s ustanovením § 59a zák. č. 254/2001 Sb., o vodách, účinným od 1. 1. 2014, a jeho vztahu k právní úpravě bezdůvodného obohacení dle § 451 obč. zák., účinné do 31. 12. 2013.* ***Z rozhodnutí Ústavního soudu vyplývá, že kompenzace za vodní dílo zřízené na cizím pozemku bez hmotněprávního oprávnění se provádí cestou jednorázové náhrady (za nově zřízené věcné břemeno), nikoli cestou bezdůvodného obohacení, přičemž v konkrétním případě jednorázová náhrada měla kompenzovat omezení vlastnického práva i v době 12/2011 až 12/2013, tedy i v době před 1. 1. 2014, kdy věcné břemeno ještě nebylo ze zákona zřízeno****. 21.* ***Pokud se tedy žalovaný teprve domáhá zřízení věcného břemene soudním rozhodnutím z důvodu nezájmu žalobce vyřešit věc dohodou stran, bude se případná kompenzace týkat veškerého (minulého i budoucího) omezení žalobce v jeho vlastnickém právu****."*

Předně je třeba poukázat na povahu rozhodnutí soudu o zřízení věcného břemene dle § 135c obč. zák., které má konstitutivní účinky (viz kupř. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 432/2002, ze dne 17. 4. 2002: *„Právo vlastníka pozemku žádat soud o rozhodnutí o neoprávněné stavbě podle § 135c obč. zák. se nepromlčuje.* ***Jde o právo žádal soud o vydání konstitutivního rozhodnutí, které neobsahuje hmotněprávní nárok vztahující se k žalovanému. Nárok vzniká až v okamžiku, kdy konstitutivní rozhodnutí nabude právní moci****."*), **a působí tak z povahy věci ex nunc pro futuro** (analogicky[1] srov. plenární nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 16/93, ze dne 24. 5. 1994: *„Vyvlastnění je nuceným odejmutím vlastnického práva ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu a* ***s právními účinky ex nunc****."*).

Soudní rozhodnutí zde tedy představuje právní skutečnost, protože teprve na základě něj dochází ke vzniku hmotného práva vlastníka stavby mít na cizím pozemku stavbu, resp. ke vzniku hmotněprávní povinnosti vlastníka pozemku tuto cizí stavbu na svém pozemku strpět. Ke vzniku věcných břemen na základě rozhodnutí soudu srov. § 151o odst. 1 obč. zák.[2] a

komentář k němu: „***Dalším způsobem zřízení věcného břemene je rozhodnutí příslušného orgánu, v první řadě soudu (viz též R 1/1989). Věcné břemeno tu vzniká právní mocí rozhodnutí***.“[3]

Výše uvedené závěry je třeba z logiky věci vztáhnout také na jednorázovou náhradu upravenou v § 135c odst. 3 obč. zák., jejíž přiznání vlastníkovi pozemku má taktéž konstitutivní povahu a působí tak rovněž ex nunc pro futuro. Do doby jejího pravomocného přiznání totiž žádné takové hmotné právo vlastníkovi pozemku nesvědčí (resp. tomu odpovídající hmotněprávní povinnost vlastníka stavby), neboť je konstituováno teprve až soudním rozhodnutím. **Nejedná se tudíž o deklaratorní rozhodnutí a již z tohoto důvodu nemůže působit nazpět (s účinky ex tunc). Opačný závěr se vymyká zásadám, na kterém jsou vystavěny základní právní instituty.**

Vzhledem k tomu, že účelem této náhrady je kompenzovat zřízení věcného břemene (omezení vlastnického práva vlastníka pozemku) tzv. na věčné časy, tj. do budoucna (srov. slovní spojení *„za náhradu věcné břemeno*“), nemůže z logiky věci působit do minulosti a vztahovat se tak na dobu před vznikem tohoto věcného břemene (tj. uplatnit se na období před právní mocí rozhodnutí soudu o zřízení věcného břemene dle § 135c odst. 3 obč. zák.), protože by jinak kompenzovalo omezení, které zde v tuto dobu ještě nebylo [proto je také z procesního hlediska výrok o přiznání jednorázové náhrady závislým na výroku o zřízení věcného břemene, v pozitivní úpravě je tato zásada vyjádřena kupř. v § 25 odst. 2[4] **zákona č. 184/2006 Sb., o odnětí nebo omezení vlastnického práva k pozemku nebo ke stavbě (zákon o vyvlastnění), ve znění pozdějších předpisů].**

Na vztah mezi vlastníkem pozemku a vlastníkem cizí (neoprávněné) stavby do doby právní moci rozhodnutí soudu o zřízení věcného břemene tudíž dopadá obecná úprava bezdůvodného obohacení a skutková podstata plnění bez právního důvodu (analogicky srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2006, sp. zn. 33 Odo 1405/2005, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2015, sp. zn. 22 Cdo 1226/2015, kde je řešen vztah mezi vlastníkem pozemku a vlastníkem cizí – oprávněné stavby, kterému zaniklo právo mít stavbu na cizím pozemku ex post)**. Jednorázová náhrada dle § 135c odst. 3 obč. zák. proto s ohledem na výše řečené nemůže konzumovat nárok vlastníka pozemku vůči vlastníkovi neoprávněného stavby na vydání bezdůvodného obohacení za dobu do právní moci rozhodnutí soudu o zřízení věcného břemene.** Rozhodnutí Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 3 tudíž již z tohoto důvodu nemůže obstát. **Opačný výklad by ve své podstatě představoval pravou retroaktivitu, neboť by (přistoupeno na tuto logiku) ex post došlo k odnětí (již vzniklého) majetkového práva vlastníka pozemku na vydání bezdůvodného obohacení, a proto je třeba jej jako neslučitelný s ústavním pořádkem České republiky (konkrétně se ocitá v rozporu s právní jistotou a s ochranou již nabytých práv) odmítnout (viz kupř. nález pléna Ústavního soudu ze dne 4. 2 1997, sp. zn. Pl. ÚS 21/96). K tomu dále srov. kupř. čl. 1 dodatkového protokolu k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv, který chrání jak existující majetek, tak majetkové hodnoty, včetně pohledávek, na jejichž základě stěžovatel může tvrdit, že na jejich splnění má přinejmenším legitimní očekávání (nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 444/03 ze dne 30. 6. 2005). V tomto případě jde přitom o ochranu již existující pohledávky na vydání bezdůvodného obohacení.**

Stejně tak nelze souhlasit s argumentací soudu prvního a druhého stupně o tom, že smysl a účel věcného břemena *„ať už je upraveno kdekoli, tedy nejen v zákoně č. 151/2000 Sb., o telekomunikacích, zákoně č. 127/2005 Sb. nebo v ustanovení § 135c obč. zák.*“ vyžaduje kompenzaci omezení vlastníka pozemku, a to jednou pro vždy (směrem do budoucnosti **i do minulosti**).

Je tomu tak proto, že jak zákon č. 151/2000 Sb., o telekomunikacích, tak i zákon č. 127/2005 Sb. o elektronických komunikacích, na rozdíl od zákona č. 110/1964 Sb., vychází z toho, že **podnikatel zajišťující veřejnou komunikační síť *není oprávněn* zřizovat a provozovat na cizím pozemku nebo v něm podzemní komunikační vedení veřejné komunikační sítě *již na základě zákonného (legálního) věcného břemene*, nýbrž až na základě smlouvy uzavřené s vlastníkem pozemku, resp. na základě služebnosti zřízené vyvlastňovacím úřadem, tedy stejně jako v případě uvedeném v § 135c obč. zák. na základě konstitutivního rozhodnutí orgánu veřejné moci působícího s účinky ex nunc pro futuro, což vyplývá z níže citovaných ustanovení, a také z judikatury a odborné literatury (srov. Vlachová, B. Zákon o elektronických komunikacích. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, výklad k § 104 ZEK).**

Podle **usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 809/2013, ze dne 11. 12. 2013** platí, že: *„**Judikatura Nejvyššího soudu považuje oprávnění provozovatele telekomunikačního zařízení zakotvená v ustanovení § 12 odst. 1 zák. č. 110/1964 Sb.** (zřizovat a provozovat na cizích nemovitostech telekomunikační vedení nadzemní a podzemní, včetně potřebných opěrných a vytyčovacích bodů, vstupovat a vjíždět v nezbytně nutném rozsahu při projektování, zřizování, provozu, opravách, změnách nebo odstraňování telekomunikačního zařízení na cizí nemovitosti, provádět nezbytné úpravy půdy a jejího porostu, zvláště odstraňovat a oklešťovat stromoví překážející telekomunikačnímu vedení) **za zákonné omezení vlastnického práva ve veřejném zájmu, resp. ve smyslu novely citovaného zákona provedené zákonem č. 150/1992 Sb. (viz. § 12 odst. 3 zák. č. 110/1964 Sb.) za zvláštní zákonné (legální) věcné břemeno veřejnoprávní povahy** (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 7. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1624/2000). **Na uvedeném závěru nezměnily ničeho ani nové zákonné úpravy telekomunikačního práva, dle nichž věcná břemena vzniklá přede dnem nabytí účinnosti novelizované úpravy zůstávají nedotčena (srov. § 107 odst. 14 zákona č. 151/2000 Sb., § 147 odst. 1 zák. č. 127/2005 Sb.)**.“*

Podle **usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2011, sp. zn. 22 Cdo 969/2010** platí, že: *„**ElKom rozlišuje dva druhy omezení vlastnického práva. Jednak jde o standardní – svou povahou soukromoprávní – věcná břemena upravená v § 104 odst. 1 a 2 ElKom, která musejí být zajištěna smluvně či vyvlastněním**.[5] V případě těchto věcných břemen by v obecné rovině byla dána pravomoc soudu (§ 7 odst. 1 OSŘ), pokud by zákon nesvěřoval rozhodnutí stavebnímu úřadu.*

V § 104 odst. 6 ElKom jde o legální věcné břemeno, tedy o veřejnoprávní omezení vlastnického práva, k jehož vzniku není třeba rozhodnutí ani smlouva a vyplývá ex lege. Nepředstavuje soukromoprávní institut a zákon (§ 104 odst. 13 ElKom) jej z hlediska vymezení pravomoci výslovně svěřuje též stavebním úřadům. Jde o ekvivalent § 12 písm. b) a c) zákona č. 110/1964 Sb.“

Podle § 104 odst. 1 písm. a) ZEK platí, že: *„Podnikatel zajišťující veřejnou komunikační síť, který podle § 8 odst. 2 oznámil podnikání, je oprávněn v souladu s podmínkami stanovenými v rozhodnutí vydaném podle zvláštního právního předpisu **a za splnění dále stanovených podmínek** zřizovat a provozovat na cizím pozemku nebo v něm nadzemní nebo podzemní komunikační vedení veřejné komunikační sítě, včetně jejich opěrných bodů nadzemního nebo vytyčovacích bodů podzemního komunikačního vedení, telefonní budky a přípojná komunikační vedení veřejné komunikační sítě, přetínat tyto pozemky vodiči a zřizovat v nich vedení veřejné komunikační sítě, jakož i související elektrické přípojky.“*

Podle § 104 odst. 3 ZEK platí, že: *„Pro zajištění výkonu oprávnění uvedených v odstavcích 1 a 2 **uzavře podnikatel zajišťující veřejnou komunikační síť s vlastníkem dotčené nemovitosti písemnou smlouvu o smlouvě budoucí o zřízení služebnosti** k části dotčené nemovitosti za*

jednorázovou náhradu a po ukončení výstavby a zaměření polohy vedení smlouvu o zřízení služebnosti ke skutečně dotčené části nemovitosti. Na návrh podnikatele zajišťujícího veřejnou komunikační síť je možno k zajištění výkonu oprávnění uvedených v odstavcích 1 a 2 s vlastníkem dotčené nemovitosti uzavřít i jinou písemnou smlouvu. K výkonu oprávnění podle odstavce 2 písm. a) postačuje k umístění vnitřních komunikačních vedení a komunikačních zařízení písemný souhlas vlastníka nemovitosti. Maximální výše jednorázové náhrady za zřízení služebnosti se stanoví podle zákona upravujícího oceňování majetku."

Podle § 104 odst. 4 ZEK platí, že: „***Nedojde-li s vlastníkem dotčené nemovitosti k uzavření písemné smlouvy o smlouvě budoucí o zřízení služebnosti podle odstavce 3*** *nebo prokáže-li podnikatel zajišťující veřejnou komunikační síť, že vlastník dotčené nemovitosti není znám nebo není určen anebo proto, že je prokazatelně nedosažitelný nebo nečinný nebo je-li vlastnictví nemovitosti sporné, či vlastník v dispozici s ní* ***omezen, rozhodne o návrhu podnikatele zajišťujícího veřejnou komunikační síť na zřízení služebnosti vyvlastňovací úřad podle zvláštního právního předpisu*** *44a.* ***Podnikatel zajišťující veřejnou komunikační síť může vykonávat oprávnění uvedená v rozhodnutí vyvlastňovacího úřadu o omezení vlastnického práva k dotčené nemovitosti ode dne vykonatelnosti tohoto rozhodnutí****.*"

Z poslední věty ust. § 104 odst. 4 ZEK se podává, že oprávnění uvedená v § 104 odst. 1 písm. a) ZEK může podnikatel zajišťující veřejnou komunikační síť vykonávat až ode dne vykonatelnosti rozhodnutí vyvlastňovacího úřadu o zřízení služebnosti vydaného na základě dle zákona č. 184/2006 Sb., o odnětí nebo omezení vlastnického práva k pozemku nebo ke stavbě (zákon o vyvlastnění), ve znění pozdějších předpisů (kde je upravena problematika jednorázové náhrady), a nikoliv tedy již na základě zákona. **Do té doby tedy tomuto podnikateli žádný právní titul ke zřízení a provozování podzemního komunikačního vedení veřejné komunikační sítě na cizím pozemku nebo v něm nesvědčí, a tudíž vlastníku pozemku vzniká do doby zřízení služebnosti vyvlastňovacím úřadem právo na vydání bezdůvodného obohacení [shodně srov. § 90 odst. 1 písm. a) a § 91 odst. 3 zákona č. 151/2000 Sb.]. Ve zbytku lze odkázat na výše uvedenou argumentaci k § 135c obč. zák., která se zde uplatní obdobně.**

Není tedy pravdou, že by smysl a účel věcného břemena zmíněného v § 104 odst. 3 ZEK, v § 91 odst. 3 zákona č. 151/2000 Sb., resp. v zákoně o vyvlastnění, vyžadoval kompenzaci omezení vlastníka pozemku v podobě jednorázové náhrady směrem do minulosti. Předmětná ustanovení ve spojení s tzv. vyvlastňovacím zákonem totiž řeší vztahy mezi vlastníkem pozemku a stavby toliko do budoucna a na vztahy minulé vůbec nedopadá (stejně tak jako § 16b zákona o oceňování majetku, který upravuje oceňování věcných břemen, na který vyvlastňovací zákon odkazuje, a který se týká také toliko budoucnosti a minulost nijak nezohledňuje). Jinými slovy, tyto minulé vztahy nejsou jednorázovou náhradou nijak dotčeny a ani být nemohou (jednorázová náhrada totiž nahrazuje újmu způsobenou omezením vlastnického práva věcným břemenem, bezdůvodným obohacením je pak kryta situace, kdy zde právní titul k užití věci třetí osoby zcela absentuje). Tento závěr lze implicitně (popř. argumentem a contrario) dovodit kupř. z následujících rozhodnutí:

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 809/2013, ze dne 11. 12. 2013: „***Jestliže tedy v posuzovaném případě žalovaná na pozemcích vlastněných žalobcem v souladu s oprávněními vyplývajícími z věcného břemene veřejnoprávní povahy zřízeného dle ustanovení § 12 zák. č. 110/1964 Sb. provozuje nadzemní telekomunikační vedení, činí tak na základě platného právního důvodu (oprávnění z věcného břemene).*** *V důsledku užívání nemovitostí ve vlastnictví žalobce jí tudíž bezdůvodné obohacení nevzniká (§ 451 a násl. obč. zák.).*"

Rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 3 As 299/2016, ze dne 13. 6. 2018: „*Na výše*

uvedeném nic nemění ani skutečnost, že mezi stranami došlo k dohodě o náhradě za omezení vlastnického práva, resp. k převzetí této náhrady osobou zúčastněnou. ***V tomto ohledu se Nejvyšší správní soud ztotožňuje s tvrzením, které uvedl krajský soud na straně 6 svého rozsudku, že „[n]a skutečnosti, že vyvlastňovaný přijal zálohu na náhradu za budoucí zřízení věcného břemene nelze žádný způsobem konstituovat věcné břemeno nebo jiné oprávnění vlastníka stavby k předmětným pozemkům." Takovéto věcné břemeno lze totiž konstituovat pouze na základě smlouvy o jeho zřízení, pořízení pro případ smrti nebo vydržení (srov. § 1260 občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.), popřípadě rozhodnutím soudu či správního orgánu****. Nejvyšší správní soud je tedy toho názoru, že aplikace usnesení č. j. Konf 126/2008 – 15 na projednávanou věc je přiléhavá").*"

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 4595/2018, ze dne 26. 2. 2019: *„Je tomu tak proto, že v případě vyvlastnění podle zákona č. 184/2006 Sb., o odnětí nebo omezení vlastnického práva k pozemku nebo ke stavbě (zákon o vyvlastnění), ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon č. 184/2006 Sb.),* ***jde o nucené odejmutí vlastnického práva nebo jeho omezení ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu s právními účinky ex nunc****, přičemž se tak děje ve správním (vyvlastňovacím) řízení na základě rozhodnutí vyvlastňovacího úřadu podle § 24 odst. 2 citovaného zákona, jímž bude rozhodnuto tak, že se vlastnické právo k vyvlastňovanému pozemku nebo stavbě odnímá (nebo případně pouze omezuje), a současně se určuje náhrada pro vyvlastňovaného (k tomu srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2016, sp. zn. 28 Cdo 329/2015, uveřejněný pod č. 24/2018 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, ve spojení s usnesením Ústavního soudu ze dne 10. 5. 2017, sp. zn. III. ÚS 4270/16). O takovou situaci se v daném případě nejedná, neboť užívání předmětných pozemků ve vlastnictví žalobců jakožto veřejných prostranství není nuceným odejmutím vlastnictví žalobcům, jelikož se neopírá o vyvlastnění administrativně právním rozhodnutím příslušného orgánu podle zákona č. 184/2006 Sb. v konkrétní věci;* ***žalobcům, kterým předmětné pozemky nebyly vyvlastněny, proto žádná náhrada podle tohoto zákona nenáleží****.*"

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 5459/2007, ze dne 2. 2. 2010: *„Jestliže byla žalované již vyplacena částka na náhradu vzniklé škody,* ***je třeba zvážit, že mohlo jít jen o škody již vzniklé, nikoliv snad o plnění týkající se budoucích omezení*** *(dovolací soud v této souvislosti souhlasí s dovolatelkou, že úvaha odvolacího soudu, který přihlédl k částce již vyplacené na základě platebního rozkazu, není řádně odůvodněna).*"

Pokud jde o poukaz na **usnesení Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2016, sp. zn. IV. ÚS 1911/16**, tak již v článku **Když Vám pravá retroaktivita vstoupí do života aneb aplikace § 59a zákona o vodách v praxi publikovaném dne 14. 12. 2017 na portále epravo jsem upozornil na to, že Ústavní soud vyložil ust. § 59a zákona o vodách v daném usnesení způsobem zakládajícím pravou retroaktivitu:**

„Jak jsem již naznačil, mám za to, že ust. § 59a zákona o vodách nelze vztáhnout na nároky z bezdůvodného obohacení vzešlé do 31. 12. 2013, v opačném případě by se jednalo o pravou retroaktivitu, která je však (až na striktně omezené výjimky) právně nepřípustná (viz např. nález Ústavního soudu Pl. ÚS 21/96, ze dne 4. 2. 1997). Zákonodárce tudíž nemůže zpětně zasáhnout do právní jistoty adresátů právních norem (resp. do práv již nabytých) tím, že právo na vydání bezdůvodného obohacení oprávněné osobě ex post odejme, třebaže jí podle dosavadních předpisů toto právo již náleželo.

Výše řečené vztáhnuto na daný případ znamená, že obecné soudy, včetně Ústavního soudu, pochybily, pokud na bezdůvodného obohacení vzniklé v letech 2011 – 2013, použily právní úpravu účinnou až od 1. 1. 2014. Z toho mj. vyplývá, že vlastník pozemku, na němž se

nachází vodní dílo vybudované před 1. lednem 2002 bez právního důvodu … má právo do 31. 12. 2013 na vydání bezdůvodného obohacení a od 1. 1. 2014 právo na jednorázovou náhradu (od tohoto okamžiku vlastníkovi pozemku v důsledku zákonného věcného břemena vůči vlastníkovi vodního díla již nárok na vydání bezdůvodné obohacení nevzniká).“

Pro dokreslení daného případu je třeba uvést následující. **Ust. § 59a**, jenž zní: *„Vlastník pozemku je povinen strpět za náhradu na svém pozemku vodní dílo vybudované před 1. lednem 2002 a jeho užívání.“*, bylo vloženo do zákona o vodách novelou provedenou zákonem č. 303/2013 Sb., **která nabyla účinnosti dne 1. 1. 2014**. Podle přechodného ustanovení čl. LV. platí, že: *„Nedojde-li mezi vlastníkem pozemku a vlastníkem vodního díla k dohodě o náhradě za užívání pozemku podle § 59a zákona č. 254/2001 Sb., ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona, do 24 měsíců ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona,* ***rozhodne na návrh vlastníka pozemku nebo vodního díla o výši náhrady soud****.“*

Doktrína řadí dané omezení, tj. povinnost vlastníků strpět v intencích § 59a zákona o vodách na cizím pozemku vodní dílo, mezi tzv. **zákonná (legální) věcná břemena**.[6] To znamená, že s účinností od 1. 1. 2014 bylo přímo zákonem o vodách zřízeno právo vlastníka vodního díla vybudovaného před 1. lednem 2002 mít na cizím pozemku toto dílo a užívat jej. **Tímto se liší toto věcné břemeno od břemena zřízeného dle § 135c odst. 3 obč. zák., resp. dle § 104 odst. 4 ZEK, neboť v posledně zmíněných případech věcné břemeno nevzniká již na základě zákona, nýbrž až na základě rozhodnutí orgánu veřejné moci. Co je však všem těmto věcným břemenům společné, je to, že jednorázová náhrada vypořádává práva a povinnosti mezi vlastníkem pozemku a stavby s účinky ex nunc pro futuro.** Jinak řečeno, jednorázová náhrada za věcné břemeno dle § 59a zákona o vodách nemůže mít dopad do minulosti na právní vztahy z bezdůvodného obohacení vzniklé do 31. 12. 2013 (v této době zde totiž žádný titul vlastník vodního díla k užívání pozemku neměl). V opačném případě by šlo o shora naznačenou pravou retroaktivitu, která je nepřípustná. Jednorázová náhrada dle § 59a zákona o vodách tak může vypořádávat vztahy mezi dotčenými osobami jen s účinky ex nunc (1. 1. 2014) pro futuro.

Výklad Ústavního soudu v předmětném usnesení je tedy třeba označit za exces a nelze k němu vůbec přihlížet (navíc se jedná toliko o usnesení, které nemá precedenční účinky, viz nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 301/05, ze dne 13. 11. 2007). Ze skutkového stavu je totiž zřejmé, že žalobce v daném případě požadoval po žalované (obci) bezdůvodné **obohacení za období od prosince 2011 do listopadu 2013** ve výši 57.600 Kč s tím, že žalovaná užívá pozemek žalobce pro umístění vodovodního řadu a jímek uvedeného do trvalého provozu v roce 1974, bez právního důvodu, **tedy za období, kdy legální věcné břemeno v § 59a zákona o vodách ještě upraveno nebylo (předmětná novela zákona o vodách v té době nebyla totiž ještě účinná)**.

V této souvislosti lze opětovně poukázat na **rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 5820/2016, ze dne 1. 9. 2017**, kde soudy nižších stupňů dospěly k následujícím závěrům v typově obdobném případu náhrady vlastníků pozemků, na nichž se nacházejí koryta vodních toků, za povinnost strpět na svém pozemku vodní díla umístěná v korytě vodního toku, vybudovaná před účinností vodního zákona,: *„Nabytím účinnosti zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (dále též jen zákon o vodách), ke dni 1. 1. 2002 pak v souladu s § 50 písm. c) tohoto předpisu vznikla žalobci a jeho manželce jakožto vlastníkům pozemků, na nichž se nachází koryto vodního toku, povinnost strpět v něm umístění vodního díla zbudovaného před účinností daného předpisu,* ***za což jim měla být v souladu s uvedeným ustanovením, jakož i § 128 odst. 2 obč. zák. a čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod (dále též jen Listiny) poskytnuta náhrada.*** *Učiněná zjištění vedla soud k závěru, že v* ***období od 1. 10. 1999 do 31. 12. 2001, po něž vlastnické právo žalobce nebylo omezeno uložením zákonné povinnosti ve***

smyslu § 50 písm. c) zákona č. 254/2001 Sb., vzniklo žalované užíváním pozemků žalobce bez právního důvodu bezdůvodné obohacení ve výši obvyklého nájemného placeného v daném místě a čase za užívání srovnatelných nemovitostí*, jež bylo znalecky vyčísleno částkou 600 Kč za měsíc. Jelikož žalobcem bylo požadováno toliko 200 Kč měsíčně, mohl soud žalobnímu žádání v této části vyhovět.* ***Byla-li dále od 1. 1. 2002 v souladu s § 50 písm. c) zákona o vodách již předmětná povinnost explicitně uložena zákonem, avšak mezi žalovanou a žalobcem nebyla ani k tomuto dni uzavřena smlouva o užívání pozemků, pak se žalovaná jejich užíváním rovněž bezdůvodně obohatila a žalobci lze přiřknout kompenzaci za popsanou restrikci vlastnického práva****. Výši dotčeného majetkového prospěchu přitom znalec vyčíslil částkou 127.000 Kč, odpovídající* ***jednorázové náhradě navždy za omezení vlastnického práva ke dni 1. 1. 2002****. I v tomto rozsahu tedy soud žalobě vyhověl.“*

Nejvyšší soud sice rozhodnutí soudu prvního i soudu druhého stupně zrušil, leč z toho důvodu, že se soudy nedostatečně vypořádaly se způsobem kvantifikace peněžité kompenzace, formuloval však stran zákazu retroaktivity dle mého soudu klíčový závěr v tom směru, že: *„**Toliko pro úplnost lze stran argumentu, že jednorázová náhrada přiznaná dle zákona o vodách potlačuje nárok na vydání bezdůvodného obohacení získaného užíváním pozemků před účinností tohoto zákona****, stručně podotknout, že tato výhrada se zjevně týká nároku, ve vztahu k němuž nebylo shledáno dovolání přípustným.* ***Navíc se jím dovolatelka dožaduje zásahu do již nabytých práv, jenž by podstatně narušil právní jistotu dotčených subjektů a jevil by se neslučitelným se základními principy našeho právního řádu*** *(k tomu srov. například nález Ústavního soudu ze dne 19. 4. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 53/10, bod 145 a násl.).“*, čímž **odmítl argument dovolatelky, že časový dopad regulace v § 50 písm. c) zákona o vodách by měl být pojímán tak, že zahrnuje celé období omezení vlastnického práva (tedy i to, jež předcházelo účinnosti zmiňovaného předpisu)**.

Podtrženo sečteno, z výše uvedených důvodů soudím, že jednorázová náhrada za věcné břemeno nekonzumuje nárok na vydání bezdůvodné obohacení užíváním pozemku bez právního důvodu, které vzniklo za dobu do právní moci rozhodnutí orgánu veřejné moci o zřízení takového věcného břemena.

JUDr. Vladimír Janošek,
advokát

trvale spolupracující s ARROWS advokátní kancelář, s.r.o.

V Jámě 699/1
110 00 Praha 1

Tel.: +420 731 773 563
e-mail: janosek@arws.cz

[1] V tomto případě se jedná o nucené **omezení** vlastnického práva.

[2] *„Věcná břemena vznikají písemnou smlouvou, na základě závěti ve spojení s výsledky řízení o dědictví, schválenou dohodou dědiců, rozhodnutím příslušného orgánu nebo ze zákona. Právo odpovídající věcnému břemenu lze nabýt také výkonem práva (vydržením); ustanovení § 134 zde platí obdobně. K nabytí práva odpovídajícího věcným břemenům je nutný vklad do katastru nemovitostí.“*

[3] SPÁČIL, Jiří. § 151o. In: ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan, ELIÁŠ, Karel, NYKODÝM, Jiří, NOVOTNÝ, Marek, KRÁLÍK, Michal, MIKEŠ, Jiří, FIALA, Roman, DVOŘÁK, Jan, JEHLIČKA, Oldřich, LIŠKA, Petr, LAVICKÝ, Petr, MACEK, Jiří, PŘIB, Jan, HANDLAR, Jiří, SELUCKÁ, Markéta. Občanský zákoník I, II. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, s. 1043.

[4] *„**Včas podané a přípustné odvolání směřující proti některému z výroků podle § 24 odst. 3 má odkladný účinek i na ostatní výroky rozhodnutí**. Odkladný účinek takového odvolání nelze vyloučit. Včas podané a přípustné odvolání směřující pouze proti některému z výroků podle § 24 odst. 4, nemá odkladný účinek na ostatní výroky rozhodnutí.“*

[5] Je tedy evidentní, že do okamžiku vyvlastnění (resp. uzavření příslušné smlouvy) podnikateli zajišťující veřejnou komunikační síť zákon č. 127/2005 Sb. o elektronických komunikacích v § 104 odst. 1 a 2 zákonné věcné břemeno k cizímu pozemku nezřizuje.

[6] Např. Rubeš, P. Zákon o vodovodech a kanalizacích. Komentář. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 67.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Nová éra v boji proti nekalým obchodním praktikám: Co přinese nové procesní nařízení EU?
- Diskriminace není legrace aneb nerovné zacházení s akcionáři při výplatě zálohy na podíl na zisku
- Licence LUC v podnikatelské strategii provozovatelů dronů
- Neplatnost usnesení valné hromady akciové společnosti v rozhodovací praxi soudů
- Aktuální novelizace potravinových vyhlášek
- Zaměstnanecké akcie (ESOP) v roce 2026: co přináší novela a jak se na ni připravit
- Zelené standardy pro výstavbu a renovace: jaké povinnosti přinese nová evropská úprava?
- Byznys a paragrafy, díl 25.: Započtení
- Využívání holdingových struktur a na co si dát pozor
- Pluralita vedoucích odštěpného závodu
- „Těžko na cvičišti, lehko na bojišti“, aneb proč je kvalitní prodejní dokumentace klíčová (nejen)

v automotive segmentu